

LBRIS

We know
books

Angela BOTEZ

LUCIAN BLAGA

*Arhitectura sistemului
și conceptele integrative*

Editura Pro Universitaria este acreditată CNCS în domeniul Științelor Umaniste și CNATDCU (lista A2-Panel 4) în domeniul Științelor Sociale.

Copyright © 2024, Editura Pro Universitaria.
Toate drepturile asupra prezentei ediții aparțin Editurii Pro Universitaria.

Nicio parte din acest volum (fragment sau componentă grafică) nu poate fi copiată fără acordul scris al Editurii Pro Universitaria.

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României
BOTEZ, ANGELA

Lucian Blaga, arhitectura sistemului și conceptele integrative /
Angela Botez. - București : Pro Universitaria, 2024
Conține bibliografie
ISBN 978-606-26-1973-2

821.135.1.09

Redactor: Elena Onea
Tehnoredactor: Victor-Ovidiu Căpriceru
Copertă: Vlad Pătruță

Redacție:
tel.: 0732.320.664
e-mail: editura@prouniversitaria.ro
www.prouniversitaria.ro

Editura Pro Universitaria

Librăria UJmag:
tel.: 0733.673.555; 021.312.22.21
e-mail: comenzi@ujmag.ro
www.ujmag.ro

UJmag.ro

SUMAR

Cuvânt înainte.....	7
I. Arhitectura sistemului filosofic blagian.....	19
II. Conceptele integrative ale filosofiei lui Blaga	39
III. Idei pentru secolul al XXI-lea în concepția lui Blaga	59
1. <i>Dubleta categorială și matricea stilistică</i>	59
2. <i>O perspectivă postmodernă asupra metafizicii</i>	99
IV. Interacțiunile filosoficului cu poeticul.....	113
V. Blaga în contemporaneitatea și posteritatea românească și internațională	119
VI. Polemici cu privire la ideile lui Lucian Blaga	129
VII. Blaga în paradigma culturii românești. convergențe matriciale cu Brâncuși, Țuculescu, Coșbuc, Ion Barbu	153
1. <i>Blaga - Brâncuși</i>	153
2. <i>Blaga - Țuculescu</i>	157
3. <i>Blaga - Coșbuc</i>	160
4. <i>Blaga - Barbu</i>	163
Lucian Blaga as philosophers of knowledge	179
Bibliografie	187
Lucrările de filosofie ale lui Lucian Blaga	191
Din cărțile și volumele de studii consacrate.....	193

De aceea voi scrie aici doar despre ce am citit și ce cunosc personal despre exegeza operei lui Blaga. Vom evita perspectivele negative și cu privire la tipul de interpretări, prețuind evaluarea critică, dar fără a adera la pozițiile care interzic sau blamează anumite tipuri de abordare.

Despre Blaga există o literatură exegetică extrem de bogată. Nu cunosc multe nume de vază ale filosofiei românești de azi care să nu se fi exprimat într-un fel sau altul despre concepția lui Blaga. Din ce am citit eu se simte la majoritatea exegeților parcă o tentație de a-l critica, mai mult de a-l condamna pe Blaga, filosofic dar și ideologic; alți comentatori fac o prezentare deliberat obiectivistă și foarte rar apar texte de apologie, deși găsim frecvente atenționări despre receptarea apologetică a lui Blaga și cât de rea este ea. Eu nu am prea găsit apologii, mai degrabă critici care se referă la întreprinderea creatoare de sistem pe care Blaga ar fi săvârșit-o, la inovațiile lui terminologice, la atitudinea antiscientistă, antilogicistă, antipozitivistă.

Acestea sunt și temele principale la care ne vom opri.

I.

ARHITECTURA SISTEMULUI FILOSOFIC BLAGIAN

Lucian Blaga* este printre puținii gânditori care au conceput un sistem filosofic în secolul al XX-lea. Aria largă a

* Blaga, Lucian (n. 9 mai 1895, Lancrăm, Alba Iulia – m. 6 mai 1961, Cluj). S-a născut ca al nouălea copil în familia preotului Isidor Blaga în Transilvania. Mama sa Ana Moga se trăgea din familia lui Vasile Moga care a fost episcopul românilor ortodocși din Transilvania (înaltă funcție bisericască) între 1811-1845. Face studiile liceale la Sebeș, Brașov. Se înscrie la Institutul Pedagogic și Teologic din Sibiu în 1914. În formarea personalității lui BLAGA apar influențele educației germane încă din copilărie, venind din partea tatălui, Isidor Blaga, preot, persoană erudită, absolvent al gimnaziului german din Sebeș, în a cărui bibliotecă se găseau multe lucrări clasice în limba germană. B. A luat de timpuriu contact cu filosofia germană și franceză, citind din Kant, Schopenhauer, Bergson. A debutat în filosofie cu articolul *Reflexii asupra intuiției lui Bergson*, iar în 1916 a publicat *Intelectualismul în filosofie*. Aceste articole semnalau deja perspectiva antireducționistă și antipozitivistă în care se va înscrie filosofia blagiană. Din 1918 începe studii de filosofie la Viena încununată cu lucrarea de doctorat *Kultur und Erkenntnis (Cultură și cunoștință)* susținută în 1920.

În anul 1921 se căsătorește cu Cornelia Brediceanu, care-l va sprijini în întreaga sa activitate. Lucrează la ziarele „Voința” și „Patria” din Cluj.

Este membru fondator al revistei „Gândirea” (1921) de care se separă în 1940. Editează în 1943 – 44 revista „Saeculum”. Primesște premii ale Academiei Române pentru opera literară.

Între 1924-1939 a fost atașat de presă, consilier cultural sau ministru plenipotențiar în cinci capitale europene (Bernă, Viena, Lisabona, Praga, Varșovia), unde și-a făcut simțită prezența și ca personalitate reprezentativă pentru cultura română. A scris despre România în ziarele „Głos Pravdy” (Varșovia, 1926), „Prager Presse” (Praga, 1927), „Der Bund” (Bernă 1928-1932) și „Tuz” (Vienă, 1924). Valoarea de poet și filosof l-a ajutat în toate demersurile sale de reprezentare a țării. La Bernă a participat în direct la dezbaterile de la Liga Națiunilor ascultându-i pe Aristide Briand, Paul Boncour, Edouard Benes, Nicolae Titulescu, Constantin Antoniadă, Virgil Madgearu. Cunoaște activitatea Comisiei de Cooperare intelectuală din care făceau parte: Bergson, Valery, Marie Curie, Einstein, Louis Barthou. Tot aici încheagă o strânsă prietenie cu scriitorul și eseistul Hugo Marty, care-i traduce în germană „piesa de idei metafizice” *Meșterul Manole*. În 1930 se naște Dorli, fiica poetului cea care se ocupă astăzi alături de Editura Humanitas de opera lui L.B. A tradus literatură și eseistică din Goethe, Lessing, Keats, Yeats, Rilke, Eliot, Dante, Shakespeare, Yoyce, Wordsworth, Heine, Esenin, Lermontov, E.A. Poe, Holderlin, Valery, Ady Endre și mulți alții.

Ales membru al Academiei Române în 1937, L.B. a rostit unul dintre cele mai substanțiale și expresive discursuri de recepție: *Elogiul satului românesc*. Ca un bun cunoscător al culturii germane și italiene L.B. este cel care contribuie cu recomandări la primirea în Academia Română a scriitorului Erwin Guido Kolbenheyer (în 1940), Giulio Bertoni, filolog (în 1941) și a lui Francisco Orestano, filosof (în 1942).

În ultimii ani ai vieții lucrează ca cercetător, apoi ca simplu bibliotecar și traducător din opera lui Goethe. Propus la Premiul Nobel de Bazil Munteanu (Franța) și Rosa del Conte (Italia) în 1954, se izbește de ostilitatea guvernului de la București care trimite emisari în Suedia pentru a protesta împotriva acordării acestui titlu, cu motive politice

realizărilor sale cuprinde metafizica, ontologie și cosmologie, teoria cunoașterii, filosofia culturii, filosofia valorilor, filosofia artei, științei, religiei, istoriei, filosofia inconștientului, a categoriilor, a stilului și antropologia filosofică.

Îzvoarele istorice ale ideilor lui Lucian Blaga se pot găsi la Dionisie Aeropagitul, Platon, Plotin, Descartes, Leibniz, Spinoza, Kant, Hegel, Bergson, Nietzsche, Fichte, Goethe, Husserl, Frobenius, Spengler, Berdiaev, Cassirer, Jung, Heidegger. Influențat de orientări filosofice precum: morfologia culturii, intuiționismul bergsonian, filosofia vieții, existențialismul, fenomenologia, psihanaliza. Lucian Blaga a elaborat o concepție pe care a numit-o raționalism ecstater folosind metoda antinomiei transfigurate.

Sistemul său filosofic este centrat pe categorii precum misterul, stilul, metafora, cunoașterea paradisiacă și luciferică, cenșura transcendentă, Marele Anonim, dogma, diferențialele divine, matricea stilistică, minus-cunoașterea, dubletele categoriale care apar în toate cele patru trilogii: *Trilogia cunoașterii* (1931-34), *Trilogia culturii* (1936-37), *Trilogia valorilor* (1939-42), *Trilogia cosmologică* (1940-48).

Osatura sistemului filosofic a lui Lucian Blaga se structurează în jurul ideii potrivit căreia omul reprezintă o mutație ontologică ce instaurează în Univers o nouă

false. Moare la 6 mai 1961 într-o clinică din Cluj. Este înmormântat la Lancrăm, satul său natal, în chiar ziua sa de naștere, 9 mai.

totalitate cosmică – cultura, dublu determinată categorial în ordinea receptivității, ecumenic și a spiritualității, variabil. Într-o astfel de perspectivă temele filosofiei cunoașterii se pun firesc în legătură cu interogații ontologice asupra categoriilor, cu interogații antropologice și axiologice asupra matricilor și câmpurilor stilistice cu întrebări ale istoriei și filosofiei culturii asupra formelor și tipologiei cu care se formulează cunoscutele și necunoscutele cosmologice. Astfel că diferitele discipline filosofice practicate de filosof își subordonează rezultatele fără efortări artificiale, într-o ordonată unitate intențiilor de creație metafizică anunțate. Edificiul sistemului blagian capătă modernitate prin fundamentarea interdisciplinară dar și prin metoda utilizată. Antinomia transfigurată – modalitatea duală a gândirii secolului al XX-lea ivită întru inaugurarea unui nou Eon spiritual constituie la Blaga nu numai obiect al cercetării metodologice, ci și realitatea însăși a metodei sale constructive.

În lucrarea pusă de Blaga drept introducere la prima trilogie, cea a cunoașterii este definită filosofia prin delimitare de simțul comun, știință, mitologie, artă. Sunt introduse conceptele blagiene: accentul transcendent și conștiința filosofică și se pun premisele unei filosofii a conștiinței.

În primul volum este elaborată *metafizica cunoașterii*, disciplină filosofică în cadrul căreia Blaga și-a construit nucleul concepției sale filosofice și se definesc conceptele: *autonomia transfigurată*, *dogma*, *intelectul enstatic* și

ecstatic, *minus-cunoașterea* și *eonul dogmatic*. În volumul următor se prezintă cele două tipuri de cunoaștere și *dubleta categorială* în strânsă legătură cu obiectul cunoașterii: *misterul*. Sunt introduse noțiunile blagiene: *paradisiac*, *luciferic*, *fanic* și *criptic*, *ideea teorică*, *misterele potențate* și *permanentizate*. În cartea *Censura transcendentă* sunt cercetate formele prin care este realizată integrarea în mister. Apare referirea la *Marele Anonim* ca apărător al misterelor. În *Experimentul și spiritul matematic* este caracterizată *suprametoda* și *varietatea* modurilor de raționalizare.

În *Trilogia culturii* este definită *cultura ca mutație ontologică* care asigură singularitatea omului. Formele culturale sunt produse în orizontul misterului în cadrul unei *matrici stilistice* realizată pe baza *dubletelor categoriale*. Este introdus conceptul de *categorie stilistică* care se manifestă în: *încadrarea spațială și temporală*, *accentul axiologic*, *atitudinea anabazică* și *cota bazică*, *năzuința formativă*. Se poate spune că în această trilogie este fundamentată teoria culturii a lui Blaga cu ideea esențială a genezei metafizice. Blaga introduce aici caracterizarea inconștientului și structurarea lui pe baza categoriilor abisale și funcționarea prin personanță.

În lucrarea *Spațiul mioritic* din această trilogie, Blaga demonstrează funcționarea teoriei sale a categoriilor și a matricii stilistice în cazul spațiului spiritual românesc. *Apriorismul românesc* rezultă din acele dimensiuni ale inconștientului care răzbat prin personanță în manifestările

culturii române. Caracterizarea lui nu se realizează istoric sau socio-psihiologic, ci metafizic. Blaga critică etnicismul arătând care au fost influențele catalitice (din partea culturii germane) și modelatoare (din partea culturii franceze) asupra culturii mioritice.

În *Trilogia valorilor* Blaga elaborează perspective originale în filosofia științei, filosofia religiei, filosofia artei analizând rolul categoriilor abisale în determinarea matricilor stilistice în artă, a câmpului stilistic în știință și a stilului religiozității. În filosofia valorii Blaga realizează o clasificare proprie a valorilor: *polare, vicariante, terțiare, accesorii*. Tot aici se discută despre *amfibismul conștiinței, estetica intropatiei, despre autonomia artei și legea nontransponibilității*.

Am spune că *Trilogia cosmologică* reia leit-motivul factorilor și câmpurilor stilistice pentru a defini fenomenul istoric. În cosmologia și antropologia pe care o schițează, Blaga sunt prezentate modurile ontologice, se pare din nou *Marele Anonim* de data aceasta ca generator, sunt descrise individuațiunile și cosmoizii, organismele și interferențele.

Se poate constata că pe lângă arhitectura triadică a lucrărilor filosofice și pe lângă introducerea metodei antinomiei transfigurate și a dubletelor categoriale, de remarcat în creația filosofică a lui Blaga sunt inovațiile terminologice. Concepte și noțiuni sunt denumite, cu expresii tipice al căror sens este meticolos explicat de Blaga. Cele mai multe dintre aceste concepte pot fi considerate integrative în arhitectura sistemului lui Blaga, ele

constituind leit-motivele pe care se construiesc diferitele perspective și teorii cu care Blaga s-a afirmat în metafizică (a cunoașterii, a culturii, a valorilor, a artei, a istoriei) în filosofia categorială, a stilului și a inconștientului dar și în filosofia științei, religiei, culturii, în cosmologie și antropologie.

Chiar și sumarele *Trilogiilor* evidențiază arhitectura specifică a sistemului filosofic pe care-l propune și caracteristicile metodei duale pe care o fundamentează. Blaga *Trilogia cunoașterii* are trei părți plus introducerea (*Despre conștiința filosofică*) și un volum adăugat ulterior: *Despre experimentul și spiritul matematic*. Sumarul la *Despre conștiința filosofică* (1947) conține după anumite considerațiuni introductive referiri la Autonomia filosofică și creația metafizică, Filosofia și simțul comun, Filosofie, știință, experiență, Problema filosofică și problema științifică, Filosofie și metodă, Dimensiunile viziunii filosofice, Despre scientism, Miticul și magicul în filosofie, Accentul transcendent, Motive filosofice, Gânduri și sisteme, Eficiențe, Filosofie și stil, Filosofie și artă, Despre conștiința filosofică.

Conținutul la *Eonul dogmatic* (1931) este structurat astfel: Considerațiuni introductive. Aspecte istorice ale dogmei, Antinomii transfigurate. Paradoxiile metafizice, Contradicția în știință și în dogmă, Gândire prelogică și dogmă, Intelect enstatic și intelect ecstatic, Dogma și transcendentul, Dogma și experiența, Dogmatismul și teoria cunoașterii, Perspectivele minus-cunoașterii, Eonul dogmatic.